

Türk Sosyal Bilimler Derneği

7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara 21-23 Kasım 2001

Türkiye’de Sosyalizm Tartışmaları ve TİP

Halit Çelenk

TİP Üzerine Anılar

Yayınlandığı yer ve tarih:

Türk Sosyal Bilimler Derneği, Cumhuriyet Döneminde Siyasal Düşünce ve Modernleşme,
İmaj Yayınevi, Ankara, Kasım 2002, s. 179-192

Sayın Başkanım,

Değerli dinleyiciler,

Ben bugün sizlere TİP ile ilgili birkaç anımı ve bir iki gözlemimi anlatmak istiyorum. Süremin kısıtlı olması nedeniyle bazı konuları ara başlıklar halinde özetlemeye çalıştım. Bu durumun bir kopukluk yaratmayacağını umuyorum.

Bilindiđi gibi, TİP 1961 yılında yani bundan 40 yıl önce 12 sendikacı tarafından kuruldu ve kurulduğu andan itibaren Türkiye’nin siyasal ve sosyal savaşıma tarihine yeni bir açılım getirdi. Hocamın da (Sadun Aren) değindiği gibi, TİP’in kuruluşu Türkiye siyasetinde yeni bir aşama oluşturdu. Bu siyasete yeni açılımlar, yeni ilkeler, yeni görüşler taşıdı. Örnek verecek olursak, TİP’in legal ve yasalara göre kurulmuş bir sosyalist parti olduğunu söylemek gerekir. TİP sosyalist bir partiydi ve daha önce kurulan partilere göre nispeten daha uzun ömürlü oldu. TİP’i işçilerin kendileri kurdular, sendikacılar kurdu, yani TİP’i işçinin kendisi kurdu. Partinin kendisinden önceki kuruluşlardan bir farkı buydu. Bir diğer özelliği ise, partinin ilk kez parti işçi sınıfıyla, emekçilerle, küçük esnafla, topraksız köylüyle, az topraklı köylüyle ve emeğiyle geçinen halk kitleleriyle karşı karşıya yan yana gelmesi ve onlarla el ele vermesiydi. TİP kitlelerle doğrudan iletişim kurdu ve onların ekonomik, siyasal ve sosyal hak ve özgürlüklerine çözüm yolları aradı ve bu çözüm yollarını yüz yüze, onlara teke tek anlattı, toplu halde anlattı.

Yine parti Türkiye’de ilk kez sosyalist düşünceleri, sınıfsal özlerini de içerecek bir biçimde, bilimsel ve doğru olarak, halka, kamuoyuna anlattı, açıkladı. Olayların sınıfsal değerlendirmelerini yaparak bunları halka indirdi. Sadece toplantılarda değil ama seçim dönemlerinde, Devlet Radyosu’nda konuşmalar yapan sözcüleriyle kanalıyla da, bu düşünceleri Türkiye’nin

dört bir tarafına ulaştırdı. Türkiye'deki işçilerin tümü, emekçiler bunları dinlediler. Bu propaganda konuşmaları, çok çarpıcı oldu. İlk yerel seçimlere girildiği zaman, partinin sözcülerinin radyo konuşmalarını anımsıyorum. Bu konuşmalar gerçekten çok çarpıcıydı. Konuşmacılar konuşmalarına şu hitaplarla başlıyorlardı; "İşçim, köylüm, dar gelirli yurttaşım, genç arkadaşım!" Bütün bu seslenişler insanları hem uyarıyor hem de eğitiyordu. Şimdiye kadar hiç duymadıkları bu yeni sesleri duyuyorlardı.

Size kendi yaşadığım bir olayı anlatmak istiyorum. Bunu eşimden bahsetmek için söylemiyorum ama bu anılar, bu tarihsel gerçekler, aslında tarihin birer parçası olduğu için bunları size iletmek istiyorum. Eşim Şekibe Çelenk, TİP'in radyo konuşmacılarından biriydi ve radyodaki konuşmasına şöyle başlamıştı: "İşçi, köylü, memur, küçük esnaf, dar gelirli yurttaş, aydın kardeşlerim, çileli bacılarım!" Konuşmasının konusu ise plan ve planlama meselesiydi. O zamanlar biliyorsunuz bu plan meselesi çok tartışılıyordu. Plandır pilavdır diyerek alay edenler bile vardı egemen sınıfların temsilcileri arasında. Ama parti plan sorununu bilimsel ve sosyolojik yönden gayet güzel bir biçimde ele aldı ve ortaya koydu. TİP, plan gibi zor bir konuyu halka çok açık seçik anlatma olanağını bulmuştu. Böylece bir taşla birkaç kuş vurulmuş oluyor ve ilk kez bir kadın, devlet radyosunda, plan gibi bir olayı sosyalist açıdan ele alıyor ve hem planı hem de sosyalizmi halka anlatıyordu. O gece ve sonraki günlerde telefonumuz sabahlara kadar durmadan çaldı, telefon adeta şehirlerarası telefona kilitlemişti. Sürekli olarak kutlamalar, sevinç telefonları geliyordu.

TİP içindeki çalışmalarımızı anlatmadan önce partiye katılma sürecimize de kısaca değinmek istiyorum. TİP kuruldu. İşçi arkadaşlarımız, sendikacılarımız bir yıl partiyi yönettiler. Ama bu süre sonunda şöyle bir noktaya gelindi. Dürüst, namuslu bir aydına ihtiyaç vardı. Sendikacılar araştırdılar ve sonunda TİP'in ilk genel başkanı Mehmet Ali Aybar'ı kendi isteklerine, düşüncelerine uygun buldular ve Mehmet Ali Bey 1962 Şubat'ında partinin genel başkanlığına getirildi. Biz de eşimle birlikte aynı yılın (hatırımında kaldığına göre) Kasım ayında partiye üye olduk. Şunu özellikle vurgulamak istiyorum: bizim partiye girişimiz ve partide Türkiye sosyalist mücadelesine katılmamız, bizim açımızdan yaşamımızın en mutlu yılları oldu. Ama bu, bir sonuçtur, yani bizim bu mutluluğumuz, bizim bu sevincimiz bir sonuçtu.

İnsanlar sosyalist düşünceye bir anda, ani bir değişim sonucu değil ama bir gelişim süreci sonunda varıyorlar genellikle. Benim durumum da böyle oldu. Ben 1922 yılında Antakya'da doğdum, büyüdüm. O yıllarda Antakya Fransızların mandası altındaydı. Ben Fransız lisesinde okudum. Hocalarımızın çoğu Fransız idi ve o dönemde, lisede, bütün Fransız aydınlanması, Fransız burjuva demokratik devrimi, onu hazırlayan, düşünsel planda hazırlayan filozofları, onların düşüncelerini okuyarak yetiştik. Ve daha sonra üniversiteye, İstanbul Hukuk Fakültesi'ne gittiğim zaman, sosyalist düşüncelerle tanıştım, bu burjuva kültür temeli üzerinde sosyalizm inşa edildi. 1962 yılında Partiye girdiğim zaman, sosyalist düşünceyi, sosyalizmi tanımış, öğrenmeye çalışmış ve sosyalist düşünceyi benimsemiştim. BU ifadeyi özellikle kullanıyorum çünkü bir insanın sosyalizmi tüm yönleriyle öğrendiğini, bildiğini iddia etmesi epeyce zordur. Ama eşim ve ben kendi olanaklarımıza çerçevesinde o aşamaya gelmiş bir durumdaydık. Şekibe Bursa Lisesi'ni bitirmiş, İstanbul Hukuk Fakültesi'ne gelmişti. İkinci sınıfta tanıştık. Hepimizin bildiği gibi, İstanbul, çevresi, üniversitesi, kitaplıklarıyla (mesela Beyazıt Kitaplığı, Eminönü ve Halkevleri, Üniversite Kitaplıkları gibi) okumak isteyen, kendi kültürünü genişletmek isteyen insanlara çok büyük imkânlar sağlıyordu. Biz bunlardan da yararlandık.

Fakülteyi bitirdikten sonra ikimiz de 1948'de Samsun'da avukatlığa başladık. Ve 1961 yılına dek orada kaldık. Samsun'daki avukatlık yıllarımız sırasında, DP ve CHP tarafından ikimize de parti üyeliği ve milletvekilliği teklifleri yapıldı. Biz bunları reddettik çünkü amacımız, kendi

düşüncelerimize uygun, sosyalist bir partinin kurulması durumunda, orada girip mücadele vermek idi. TİP öncesi yaşamımız işte böyle bir süreçten geçti.

TİP'e girdikten sonra, bazı görevler aldık. Şekibe Ankara Merkez İlçe Başkanlığı ve Merkez Haysiyet Divanı Başkanlığı yaptı. Ben Genel Yönetim Kurulu Üyesiydim, daha sonra yedekten asile geçmek suretiyle Merkez Yürütme Kurulu üyesi oldum. Bu çalışmalarımız, parti içindeki mücadelelerimiz sırasındaki sevincimizi ve mutluluğumuzu anlatmak gerçekten çok zor. Okuduklarımıza ve duyduklarımıza göre, sosyalist partiler kuramsal olarak, bilim ve kültüre dayalı inanç partileridir. Biz bunları yaşıyorduk. TİP'e üye olanlar, elbette derece derece yani her birisi kendi yetiştirme, eğitim tarzına göre, sosyalist düşüncelere sempati besleyen, bu düşünceleri öğrenen ve Türkiye'nin kurtuluşunu o doğrultuda gören insanlardı. Parti dışında bile, partiye sempati duyan ve partiye yardım eden önemli insanlar vardı. Hem parti üyeleri ve hem de parti dışındaki parti sempatanları, büyük bir özveriyle, partinin amaçları doğrultusunda mücadele verdiler. Parti yaşamımızda 1963 genel seçimlerini, 1965 milletvekili seçimlerini ve 1966 kısmi senato seçimlerini yaşadık. Bu dönemlerde parti binasına girdiğimiz zaman orasının bir arı kovana gibi çalıştığını anımsıyorum. Özellikle üniversiteli gençler, genç arkadaşlar, üyeler, gençlik kolları üyeleri arı gibi çalışıyorlardı. O zaman teksir makineleri vardı, bir kısmı bildiri hazırlıyorlar, diğerleri bunları teksir ediyorlar, bazıları da afiş hazırlıyorlar ve köylere, sandıklara gidiyorlardı. İşte TİP gece gündüz demeksizin verilen bir mücadele, bir savaş alanı, doğru ve güzel için verilen bir savaş alanı halindeydi. Bu görüntüler gerçekten kıvanç vericiydiler. Ben bunları, bu dönemde, bu yaşımda anımsadığımda hâlâ kıvanç duyuyorum. Aklıma küçük bir olay geliyor. Tebessüm Sarp adında bir kızımız vardı gençlik kollarında; bir gece seçim görevi için sandık başına gitmek üzere yola çıktı. Sandıktan sonuçları alıp partiye ulaştırması gerekiyordu. Ankara'ya gelirken gece trafik kazası geçirdi ve beli sakatlandı, hastaneye kaldırıldı. Ameliyattan sonra beline bir madeni korse koydular, ama o bütün bu acılardan hiç şikâyet etmedi ve bunu adeta bir onur belgesi gibi algıladı. Yıllarca o sakat beliyle her zaman savunma yazımlarına yardım etti durdu. Niyazi Tunga isminde bir doktor arkadaşımız vardı. Sosyalist bir insandı. Ve Kongo'da üç yıl çalıştıktan sonra alabildiği bir arabayı, getirip partiye hediye etti. O günkü koşullarda böyle bir armağanın değeri gerçekten çok büyüktü. Bunlar küçük ama çok düşündürücü örnekler. Biz de gençler gibi gerçekten çok heyecanlıydık. Aynı heyecanı ve şevki taşıyorduk.

Ve seçimler yaklaştıkça, partide örgütlenmeye daha çok hız verme gereksinimi çıkıyordu doğmaktaydı. Biz de bu örgütlenme çalışmalarına, ciddi olarak ve sonuçtan kendimizi de tatmin edecek şekilde katıldık. 1948-1961 yılları arasında Samsun'da avukatlık yaptığım için o yörede Sinop'tan Trabzon'a kadar, Taşova, Gümüşhacıköy o il senin bu il benim gezip dolaşmışım; o çevreyi ve insanları iyi tanıyordum. Avukatlık çalışmalarımız olumlu izlenimler yaratmıştı. Bu nedenle Samsun ve çevresinin örgütlenmesi görevini parti bana verdi. Bu örgütlenmeyi yapmak üzere yapmak üzere Samsun'a gittim. O dönemde 1961 Anayasası yürürlükteydi ama uygulamasına girilmediğinden, o güne dek sağcı partilerce halk içinde yayılan anti-komünist ve anti-sosyalist propaganda son derece güçlüydü. Bu örgütlenme çalışmaları sırasında önümüzdeki engellerden birisi de buydu ve her seferinde bu engeli de aşmak durumunda kalıyorduk. Çantama, partimin tüzüğünü, bildirilerini, genel başkan Mehmet Ali Aybar'ın yaşamını anlatan bir broşürü koyarak Samsun'a gitmişim.

Samsun'da, dostlarımın, eskiden tanıdığım sosyalist arkadaşların da yardımıyla, örgütlenme çalışmalarını gerçekleştirmeye çalıştım. Anımsadığım önemli isimler var. Örneğin, Behzat Ay orada öğretmenlik yapıyordu. Tahsin Berkem isminde TKP'li bir arkadaş vardı. Sonra eczane sahibi Oğuz Koyutürk adında bir arkadaş vardı. Bu arkadaşlar sosyalist arkadaş-

lardı ve bana çalışmalarında çok yardımcı oldular. Samsun'un dokuz ilçesi vardı. Bütün bu ilçelerde örgütü kurmak gerekiyordu. Samsun'u dokuz ilçesiyle kurup, sonuçlarını vilayetten ve kaymakamlıklardan belge alarak, parti merkezine bildirdim ve Giresun'daki örgütlenme çalışmalarına katıldım. Şimdi, burada iki tane örnek üzerinde anılarımı aktarmak istiyorum. Bunlardan birisi Alaçam örneği. Alaçam Samsun'un ilçesidir. O dönemde, orada arzuhalcilik yapan Abdülkadir Fırat isminde bir arkadaş vardı. Abdülkadir'le, o henüz emekli olmadan önce, Samsun Tapu Fen Memurluğu'nda çalışırken tanışmıştım, kendisiyle yakın dostluğumuz vardı, düşüncelerini biliyor ve kendisine güveniyordum. Bu arkadaşla görüştüm, durumu anlattım. Kendisi Alaçam'daki örgütlenme çalışmalarında bana çok yardım etti. Tüzüğe göre, bir ilçede partiyi kurmak için beş tane kurucu lazım. Abdülkadir Bey'e, Alaçam ilçesinde kimleri parti kurucusu yapabileceğimizi sordum. Fotoğrafçı Fatma Hanım isminde bir hanımın bize yardım edebileceğini söyledi. Fatma hanımla görüştüm, kurucu üye olmayı kabul etti. Bu görüşmeleri yaparken, görüştüğüm kişilere, daha önce sözünü ettiğim bildirileri, belgeleri, partinin yayınlarını, başkanın özgeçmişini veriyordum. Hem kendileriyle konuşarak partiyi tanıtıyor, hem de o yayınları okumalarını sağlamaya çalışarak partiyi ve amaçlarını tanıtmalarını, öğrenmelerini yani bir anlamda eğitimlerini de gerçekleştirmeye çalışıyordum. Abdülkadir Bey, bana Samsun Limanı'nda çalışan ve bir iş kazası sonucu bir bacağını kaybeden ve kendisine tazminat bile ödenmeyen Süleyman adlı bir arkadaştan söz etti. Soyadını ve adresini bilmiyordu. Alaçam'da Gümenüz adında bir yerleşim bölgesi vardır, Gümenüz benzeri yerlere eskiden nahiye derdik. Tüm bildiğim Süleyman'ın Gümenüz'de oturduğu idi. Alaçam'dan Gümenüz'e gittim. Ayrıca bana bir de Samsun'da bir isim verilmişti. Yine Gümenüz'de yaşadığı söylenen Berber Musa, ve yine adresi ve soyadı yok. O dönemlerde, böyle adressesiz, soyadsız, bir bölgede yaşayan bir insanın ismini size veriyorlar, gidip o insanı orada bulacaksınız. Bunları örgütlenme koşullarının zorluğunu vurgulamak için anlatıyorum. Partinin de bir ön çalışması yoktu, filan yere gittiğiniz zaman, şu kimselerle görüşün, bu kimseler bize yardımcı olabilir gibisinden, zaten yeni kurulmakta olan bir partiden bu beklene mezdi. Siz bu hazırlıkları, bu çalışmalarını kendi ölçülerinize ve kendi olanaklarınıza göre kendiniz yaratma durumunda kalıyorsunuz.

Gümenüz'e gittim, ortalık yaz, hava güzel. Her Anadolu nahiyesinde olduğu gibi ortadan bir cadde geçiyor. Başladım caddenin bir başından diğer ucuna doğru yürümeye, bir o yana bir bu yana bakarak Berber Musa'yı arıyorum. Baktım ki bir tabela, üzerinde Musa Uysal yazıyor, adam birini tıraş ediyor. Bu tabelayı görünce ne kadar sevindiğimi anlatamam, sanki dünyalar benim oldu. Hemen dükkâna girdim, adam şöyle bir başıma baktı, yüzüme baktı, üstüme başıma baktı, kılık kıyafetimden yabancı olduğumu ve tıraş ihtiyacımın olmadığını da fark etti. "Bey" dedi, "buyur şöyle otur". Ben bir kenara oturdum. Bana bir oralet söyledi. Tıraşını bitirdi. "Bey" dedi ; "Gel, şurada beraber, yürüyelim. Mal gölüne kadar hem yürüyelim hem konuşalım." Adam zeki, anlıyor, orada konuşmak istemiyor. Benim kendisiyle herhalde önemli bir şey konuşacağımı da anladı. Mal Gölüne doğru birlikte yürümeye başladık. Mal Gölü, büyükbaş hayvanların sulama yeri olan bir göldür, bölgede ona Mal Gölü, hayvanlara mal derlerdi. Ben Berber Musa'ya TİP'i tanıtmaya çalışarak bazı şeyler söyledim. Dinledi, dinledi ve "Bey, sizin parti çok güzel, çok iyi de, ben Demokrat Parti'ye girdim." Diyerek beni yanıtladı. Bu durumda yapılacak bir şey yoktu. Yeniden Gümenüz'e döndüm. Şimdi ne yapacağımı, işçi Süleyman'ı nasıl bulacağımı düşünüp duruyorum. Ama işçi Süleyman'ı bulacağım, bulmalıyım. Bir gazinoya oturdum, bir çay söyledim. Baktım, yoldan bir başçavuş geçiyor, ve o anda, hayatımda hiç yapmadığım, mizacıma, kişiliğime aykırı, ani bir şey yaptım. "Başçavuş efendi buraya gel." diye seslendim adama. Adam dönüp bana baktı, takım elbiseli, kravatlı birisi kendisine sesleniyor. Sanıyorum emekli bir subay, ya da sivil giyinmiş bir komutan ol-

duğumu düşündü ve yanıma gelerek şırak diye selam verdi ve “Buyurun efendim” dedi. Ben, “Burada limanda kaza geçiren bir işçi vardı, adı Süleyman, bir bacağı sakat, onu bul ve bana getir.” dedim. Başçavuş dönüş yaparak uzaklaştı. Ben kendi kendime bu işi nasıl yaptım diye düşünürken, bir baktım ki işçi Süleyman’la başçavuş geliyorlar. Süleyman’ı bana teslim eden başçavuş aynı selamı vererek gitti. Süleyman’ın cebinde Sosyal Adalet Dergisi. Ben durumu kendisine anlattım, o da kendi durumunu ve başına gelenleri bana anlattı. Uzun boylu konuştuğuktan sonra parti meselesini açtım ve sonunda kuruculuğu kabul etti. Süleyman’a burada bana başka yardım edecek kimse olup olmadığını sordum. “Şurada, ileride, sağ tarafta, bir kalaycı Ahmet var. Onunla görüşün” dedi. Hemen Süleyman’ın tarif ettiği yerde Kalaycı Ahmet’i aramaya gittim. Baktım ki adam kalay yapıyor. Dönüp bana baktı, arkama baktı, kalay için gelmediğimi anlayınca “buyur bey” dedi ve oturduk, konuştuk. Yanıtı olumlu idi. Üç arkadaşla ertesi gün Alaçam’da görüşmeye karar verdik. Alaçam’da tekrar oturup görüştük ve dilekçemizi yazmaya hazırlandık ama hala eksiklerimiz vardı. O gün Alaçam’ın pazarıydı. Abdülkadir Bey hemen pazara gitti, ve birkaç tarım işçisi ve topraksız köylü ile geri geldi. Onlarla da görüştüm, TİP’i anlattım ve sonunda parti kurucusu olmayı kabul ettiler. Alaçam ilçesini böylece orada kurduk. Dilekçeyi alarak kaymakamın odasına gittim. Baktım ki Kaymakam odasında oturuyor, ve masanın üzerinde de Cumhuriyet Gazetesi duruyor. Masanın üzerine dilekçeyi koydum. Bana baktı ve “TİP” dedi, “geç kalmadınız mı? Ben, daha önce bekliyordum burada partiyi kurmanızı.” Kaymakamın bu yaklaşımı partiyeye bir sempatisi olduğunu gösteriyordu. Rahatlamıştım. Belgemizi aldıktan sonra kaymakamlıktan çıktık. Arkadaşlarla, arzuhalci dükkânında otururken kaymakamın çıktığını gördük. Cumhuriyet Gazetesi’ni cebine koymuş, gazetenin bir kısmı görünüyor, gazeteyi göstere göstere yürüyor. Samsun’daki örgütlenme çalışmalarını bitirdikten sonra Giresun’daki örgütlenme çalışmalarına katıldım. Yine bana verilen bilgiye göre, Giresun’da bir saz şairi var, aynen Samsun’daki Berber Musa ve işçi Süleyman olayındaki gibi, onun da soyadı ve adresi yok. Gittim Giresun’a, gazinoları dolaştım, sordum sorduğum, sonunda böyle bir şair olduğunu, saz çaldığını ve şiir ve şarkı söylediğini ve geçimini böyle sağladığını öğrendim. Şairi buldum. Gerçekten çok ileri düşünceli bir adamdı. Konuştuk, partiyeye kurucu olmayı kabul ettiği gibi, iki de isim verdi. Ben şairin verdiği isimleri bulmak için Giresun’da dolaşıyorum. Bir ara yine şaire bir şey sormak üzere gazinoya geri döndüm ama bir baktım ki adam yok. Garsona sordum. Şairi polislerin alıp karakola götürdüğünü söyledi. Hemen karakola gittim. Baktım ki, komiser, şairi almış karşısına, konuşuyor. “Hayrola, komiser bey” dedim. “Efendim, bir ihbar oldu da, onun için, ifadesini alıyoruz.” dedi. Komiserle konuştum, durumu anlattım ve şairi serbest bıraktılar. Şair daha sonra bana başına gelenleri anlattı. Adamı apar topar alıp karakola götürmüşler, oturur oturmaz, ona benim kim olduğumu sormuşlar ve rubleleri göster diyerek adamı sıkıştırmışlar. Elindeki çantayı, üstünü başını aramışlar, çantadan kirli gömlekleri, fanilasını çıkarmış. Bu olaylar bugünkü koşullarda dinleyenlere çok tanıdık ve de belki önemli gelmeyebilir ama o zamanın koşullarında örgütlenmenin önündeki engellerden bazılarını anlamamıza yardımcı olur diye naklediyorum.

Adana’da da başımıza benzer bir olay geldi. 1966 senato seçimlerinde TİP’in Adana birinci sıra adayydım. Propaganda çalışmaları için Adana’ya gittik. Köy köy dolaşıyoruz, iki parti üyesi arkadaşımız da bize eşlik ediyorlar. Her sabah 05:00’te yola çıkıyoruz, gece 12:00’de kaldığımız yere geri dönüyoruz. 26 günde 187 köy dolaştık ve harmanlarda, kahvelerde, tarlalarda, yollarda propaganda yaptık. 26 gün sıcak bir yemek yemedik. Gelelim size anlatmak istediğim olaya. Olaya. Köylüoğlu adında bir köye gittik. Köy kahvesine girdik. 40 kadar köylü kahvede oturuyor, nargileler fokurduyor, köylüler oyun oynuyorlardı. Kendimizi tanıttık, hemen bıraktılar oyunlarını, yanımıza yaklaştılar. Partiyi, partinin görüşlerini onlara anlatmaya

başladım. Çukurova'daki insanların nasıl sömürüldüğünü, toprak işçisinin nasıl sömürüldüğünü, bu sömürden kurtulmak için toprak reformu yapmak gerektiğini, bunu da ancak TİP'in yapabileceğini anlatıyordum. Bir süre sonra bazıları homurdanmaya başladı. Daha sonra Adalet Partisi'nin ileri gelenlerinden olduğunu öğrendiğim, 35-40 yaşlarında yağız bir adam olan kahve sahibi yanıma geldi, beni bileğimden yakaladı ve çay ocağına doğru götürdü. Çay ocağının içindeki bir odaya soktu ve kapıyı üzerimizden kapattı. Odada iki kişiyiz. O, orada duran bir sandığın üstündeki kilimleri sıyırıp attı ve bana "Bak buraya" dedi. Gördüğüm şey, yırtılmış, çizilmiş ve üstüne boydan boya bir çarpı işareti konulmuş bir Süleyman Demirel afişiydi. Öfkeyle bana dönerek, "Sen bizi aptal mı zannediyorsun, biz bunların hepsini biliyoruz. Bizi kandırdılar, aldattılar, vadettikleri hiçbir şeyi yapmadılar. Perişanız ama bizi aptal zannetmeyin, biz gerçekleri görüyoruz." dedi. Sonradan isminin İbrahim Pehlivanoglu olduğunu öğrendiğim bu kişinin yüzündeki öfkeyi ve mimikleri hiç unutamadım.

"Niyazi Ağırnaslı" olayı, üzüntüyle anımsadığım bir parti anıdır. Niyazi Ağırnaslı CKMP'de senatör iken partisinden ayrılarak TİP'e üye olmuştu. Mesleği avukatlık olan Ağırnaslı Ankara İl başkanlığına getirildi. Partiye girme kararı parti çevrelerinde sevinçle karşılandı. O dönemde yürürlükte bulunan 1961 Anayasası hükümlerine göre parlamentoda temsilcisi bulunmayan siyasi partiler Anayasa mahkemesine dava açamamaktaydılar. Niyazi Ağırnaslı'nın partiye üye olması ile TİP Anayasa mahkemesine dava açma hakkını elde etmiş oluyordu. Böylece parti, Anayasaya aykırı olan birçok antidemokratik yasanın iptali için davalar açtı.

Biz Ağırnaslı ailesiyle dost olmuştuk. Sık sık görüşüyorduk. O dönemde kurduğumuz Devrimci Avukatlar Derneği ve İlerici Avukatlar Derneği gibi örgütlerde hümanist bir hukuk anlayışını savunma doğrultusunda birçok arkadaşımızla birlikte mücadele veriyorduk. Daha ilerdeki tarihlerde kurduğumuz İnsan Hakları derneğinde ve yukarıda saydığım örgütlerin kuruluşunda Niyazi beyle hep birlikte olmuştuk.

Niyazi Ağırnaslı 1964 yılı ortalarında bir Avrupa gezisine çıkmış. Bu gezide Macaristan'a da uğramış ve orada bulunan eski sosyalist dostları ve bazı sosyalist sendikacılarla görüşmeler yapmış. Niyazi Bey, ayrıca Macaristan'da TKP genel sekreteri ve eski arkadaşı olan Zeki Baştımar (Yakup Demir) ile görüşmüş. İşte bu görüşme nedeniyle olay Merkez Yürütme kurulunda ele alınmış. Sonuçta, Kurul, Partinin kendisine böyle bir görüşme yapma talimatı bulunmamasına karşılık Zeki Baştımar'la görüşmesi nedeniyle ve ayrıca bu görüşmenin TİP ile TKP'nin ilişkisi bulunduğu şeklinde yorumlanabileceği endişesiyle Niyazi Ağırnaslı hakkında soruşturma açılmasına ve bunun kendisine bildirilmesine karar verilmiş. Ankara'da bizim bu olaylardan hiç haberimiz olmamıştı. O tarihte Niyazi Bey Ankara İl başkanı idi, ben de İl Yönetim sekreteriydim. 27.12.1964 günü evimde hasta yatarken telefon çaldı. Eşim Şekibe telefonu açtı ve bana Aybar'ın benimle görüşmek istediğini söyledi. Aybar, bana, Partide toplantı halinde olduklarını ve benim de hemen Partiye gelmemi söyledi. Hasta yattığımı, ateşli ve ter içinde olduğumu söylemeye çalıştım ama daha sözümü bitirmeden bana "Sarın, sarmalan, bir taksiye atla ve gel" dedi. Kalktım ve gittim.

Salona girdiğimde Niyazi Ağırnaslı'nın orada tek başına oturduğunu gördüm. Partide başka kimse yoktu. Onu selamladım ve il odasına girdim. Genel başkan il başkanlığı masasında, İstanbul'dan gelen Merkez Yürütme kurulu üyeleri ise sandalyelerde oturuyorlardı. Genel başkan bana da bir sandalye gösterdi ve oturmamı söyledi. Niyazi Bey de odaya çağırıldı. Oturması söylenmediği için odanın ortasında ayakta bekliyordu. Genel başkan, genel sekreter Cemal Hakkı Selek'e "Okuyun" dedi. Cemal Hakkı Bey, Niyazi bey hakkında Yürütme kurulunca hazırlandığı anlaşılan bir metni okumaya başladı ama yaşlı olduğu için ağır okuyordu. Genel başkan başka birisinin devam etmesini söyledi. Adnan Cemgil metni alarak okudu.

Okuma bitince Mehmet Ali Bey başını kaldırıp Niyazi beyin yüzüne baktı ve anladınız değil mi anlamında bir şeyler söyledi. Niyazi Ağırnaslı bu gergin ortamdan etkilenmiş olarak, şaşırılmış bir halde “Savunma hakkım var mıdır? Konuşabilir miyim?” deyince, Genel başkan “İşte dinlediniz, her şey ortada, neyi savunacaksınız ?” diye yanıtladı kendisini. Ağırnaslı titrek bir sesle: “Öyleyse yapacak bir şey kalmıyor. Ben istifa edeyim.” dedi. Mehmet Ali Bey de masanın üzerindeki bir kâğıdı kendisine uzattı ve “Buyrun, istifanızı yazın” dedi. Genel başkan daha sonra bana döndü ve anahtarları, dolabı ve dosyaları teslim almamı söyledi. Ben de buna gerek olmadığını, çünkü dolapların anahtarlarının zaten bende olduğunu söyledim. Ağırnaslı odayı terk etti.

Bu olay bende acı bir izlenim bıraktı. Sanki hazırlanmış bir senaryoyu seyrediyordum. Ağırnaslı partinin senatörüydü. Partiye yararlı çalışmalarda bulunmuştu. Eğer partiden uzaklaştırılması gerekiyorsa daha saygılı, daha insanca ve daha demokratik bir uygulama yapılabilirdi. O günü hiç unutamadım. Neredeyse kırk yıl öncesine ait bu olaylar, bugün dinleyenlere uzak bir geçmişin basit ve önemsiz bazı kesitleri gibi gelebilir. Ben ise geleceğin geçmişle olan bağlantısını koparmanın, o geçmişten yararlanmamak anlamına geldiğini düşünüyorum. Geçmişin olumlu ve olumsuz deneyimlerinin geleceğin mücadelesine ışık tutacağına inanıyorum.

Hep düşünmüş ve kendi kendime sormuşumdur. TİP yaşayabilir miydi? Yaşatılabilir miydi? Partinin belli bir tabanı vardı. Örgütlenme düzeyi yasal sınırları aşmıştı. Yüzde üçün üzerinde oya sahipti. Bilinçli, şartlanmamış bir kesimin sevgisini kazanmıştı. İsmet İnönü bütün bunları görmüş ve CHP için Ortanın Solu sloganını benimsemişti.

TİP yaşatılmadı, yaşayamadı. Bunun birçok iç ve dış nedeni vardır. Partideki Demokratik Merkezîyetçilik ve İç demokrasi ilkelerinin uygulanmaması, Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının dayanak ve nedenleri, kişisel tutumlar ve burada saymadığım birçok sorun kanımca ayrı ayrı araştırılmaya değer. Bununla birlikte, parti yaşatılabilmesi durumunda, Türkiye'nin kaderinde söz sahibi olabileceğini, bağımsızlık ve demokratikleşme gibi önemli konularda önemli roller oynayabileceğini düşünüyorum.

Hepinize saygılarımı sunuyorum.